

„A beszédek idejét az évszak, a helyiek és a környék határozza meg!” Népmissziós napirend a 20. században

JONICA XÉNIA

Erdélyi Ferences Gyűjtőlevéltár, Kolozsvár (RO)
ofmarchiv@gmail.com

*Nóda Mózes tanár úr számomra az a PAP-TANÁR,
csupa nagybetűkkel, a szó legnemesebb értelmében,
akitől nemcsak hallani, hanem látni és tapasztalni is lehet
a liturgia szépségét, annak kimeríthetetlen isteni valóját.
Köszönöm a kötet szerkesztőinek, hogy lehetőséget kaptam
e jeles születésnap alkalmával így módon köszönteni
az Ünnepeket, kívánva, hogy a liturgika tudományát
továbbra is ne csak oktassa, hanem mint életet kínálja
és adja, az Úr dicsőségére és a lelkek javára!*

Fogalomtisztázás

Az alcímekben megjelölt népmisszió fogalmát pontosítani, tisztázni szeretném. A népmisszió „a vallásosság fölélesztését és elmélyítését célzó prédikáció- és ájtatosságsorozat. A hagyományos formájában 5-8-10 napig tartott. Általában több missziós atya jött a plébániára,

megosztva beszéltek és gyóntattak. A beszédeknek kötött rendje volt, s a katolikus hit és erkölcs összes alapvető igazságát felölelték.”¹

Hogyan valósult meg mindez konkrétan Erdélyben, a 20. század első felében? A népmisszió újjászervezése, gyakorlati megvalósítása az Erdélyi Papi Misszió Egyesület megalapításával és tagjainak aktív missziózásával jött létre. A korabeli főpásztor, gr. Mailáth Gusztáv Károly 1901. április 25-én hagyta jóvá az egyesület megalapítását, működésének lehetőségét.² Az Erdélyi Papi Misszió Egyesülethez tartoztak azok az egyházmegyes és szerzetes papok, aki önként vállalták a nemritkán kihívásokkal teli missziós alkalmak vezetését. Itt jegyzem meg, hogy a források alapján, bár az egyházmegyes papság is aktívan kivette a részét a lélekmentésből – így is nevezték a népmisszió tevékenységét –, a szerzetesek – lazaristák, szalvatoriánusok, jezsuiták, ferencesek – mindvégig keresettebbek, népszerűbbek voltak.

Az eddig ismert, 20. század eleji forrásokban nem találni egy olyan egységes forgatókönyvet, amely leírná és ismertetné a népmissziós napok konkrét lefolyását, de feltételezhetjük, hogy a korábbi időszakok hagyományai átöröklődtek és kiegészültek új tapasztalatokkal, ami végül majd egy 1931-ben megjelenő népmissziós útmutató kiadásához vezetett. A kiadvány megjelenéséig a népmissziós napok szerkezeti, tartalmi előkészítéséről, annak felépítéséről és lefolyásáról a levéltári források alapján körvonalazódott egy népmissziós forgatókönyv, amely szerint első lépésként a missziós napokat megtartatni kívánó plébános levélben kérte a Papi Misszió Egyesület elnökét, hogy küldjön népmissziós papot az egyházközségébe.³ Ennél a pontnál volt olyan eset, amikor megnevezték a kívánt missziós személyét, máskor azonban nem volt külön ilyen jellegű konkrét kérés. A dátum konkretizálódása is legtöbbször az

1 Diós István, *Népmisszió, Magyar Katolikus Lexikon* IX. (szerk. Diós István), Budapest, 2004, 757.

2 Gyulafehérvári Érseki Levéltár [a továbbiakban: GyÉL], *Püspöki iratok: 1681/1901. I. 13/e, 42. doboz*. A példa a pécsi egyházmegye Missziós Egyesületétől van kölcsönözve. Az egyesület szabályzata huszonkilenc cikkelyt foglalt magába.

3 LUKÁCS [István] Mansvét, *Népmisszió. Útmutatás a népmissziót rendező főtisztelendő papság részére*, Cluj/Kolozsvár, 1931, 14–15.

egyeztetések során, a levelezések folyamán alakult ki. A népmissziót kérő plébánosnak kötelessége volt megírni a hívek számát, azok lelki értelemben vett aktivitását (templomba járás, szentségekkel való élés, babonaság, valamint azt, hogy hány napra tervezi a népmissziós napokat.⁴ A missziós napokra a plébános kötelessége volt kisegítő papokat hívni, annak érdekében, hogy a gyóntatás akadálymentesen folyhasson a népmisszió idején. A plébánosnak ez időre azonban távol kellett maradnia, ő maga nem gyóntathatott, hozzájárulva ezzel is a hívek lelki felfrissüléséhez, a nyitottság előmozdításához.⁵

A hívek számától függően egy vagy két missziós pap ment „lelkeket menteni”. A népmissziók csoportoktatások keretében történtek reggel és este. A missziós napok csúcspontjai a katekézisek mellett a gyónások, a szentségimádások és a körmenetek voltak. Az utolsó napon a gyermekek megáldása mellett a templomkert egy alkalmas helyén elhelyezték a missziós keresztet, de néhol a templomban a falra illesztették azt. Helyenként szokássá vált, hogy a misszió évfordulója alkalmával virágokkal is feldíszítették a keresztet.⁶

A „lélekmentő” napok elmúltával a plébános beszámolót írt a püspöknek. A beszámoló tartalmazta a népmisszió időpontját, szónokát, a hívek aránybeli részvételét, a szentségekhez járulások számát, de olvashatunk még ezekben a beszámolókból házasságrendezésekről, katolizálni akaró más felekezetűekről, gyakran pedig személyes megjegyzésekről is a népmissziós személyét illetően. A misszió évfordulóján, különösen az azt követő első évben úgynevezett „renováció”, megújítás megtartása következhet, ami egy népmissziós atya által tartott háromnapos lelkigyakorlat keretében történt, felidézve az előző évben történt jeles missziós nap történéseit, az azt követő jó elhatározások megtartásának megvizsgálását, azok megújítását az elkövetkező időszakra.⁷

4 Jellemzőek voltak a 5-12 nap közötti intervallumok, legelterjedtebb volt azonban a 8-10 napos missziós időszak.

5 Uo.

6 Uo., 16-17.

7 Számos ilyen jellegű dokumentum fennmaradt a püspöki iratok és a különböző ferences folyóiratok népmissziós rovatai között.

A népmissziók napirendje

A következőkben tíz nélkülözhetetlen missziós napirendi pontot, illetve eszközt mutatok be. Sajnos a témában nem áll rendelkezésre számos szakirodalmi vagy levéltári forrás. Ezért csupán a népmissziósok számára összeállított kézikönyv erre vonatkozó, aprólékos útmutatását tárgyalom. A Lajos Balázs – Gálffy Sándor⁸ szerzőpáros szerint a következő missziós eszközöknek elengedhetetlenül a missziós napok napirendjéhez kellett tartozniuk:⁹

A szentbeszédek és csoportoktatások

A missziós napirend összeállításánál a kiindulópont a tervezett beszédek száma és ideje. Amennyiben van rá lehetőség, mind reggel, mind délben és este meg kell tartani az elmélkedéseket, abból a megfontolásból, hogy a hívek ne nyerjenek sok időt a szétszóródásra, és hozzanak áldozatot. Azonban ha csak napi két elmélkedésre van alkalom, akkor a lélekmentő alkalmak legalább 10 napot kell tartsanak.¹⁰

Az elmélkedések ideje attól függ, hogy vásár- és ünnepnapról vagy hétköznapról van szó. A népmissziósok szerint bevált idő a piros betűs (vásár- és ünnep) nap délelőtt a 9 vagy 10 óra, a délután 2 óra, az esti 6 vagy 7 óra. Hétköznapokon reggel 8 óra körül, délután 2 óra körül, míg este 8 órakor.¹¹ Adventben jó alkalom a roráté után beszélni. Amennyiben vannak filiák, akkor érdemes úgy alakítani a délutáni és az esti beszédeket, hogy az ott élőknek ne kelljen kétszer bejárni. Ez esetben érdemes a két beszéd között csak 1-1 órás szünetet tartani. Jó tudni, hogy a reggeli/délelőtti és az esti alkalmak eltartanak 2-3 órát, s ezenkívül a folyamatos gyóntatással is számolni kell.

8 LAJOS Balázs, GÁLFFY Sándor, *Misszióskönyv I.: Vezérkönyv és rituale*, Nagyvárad, 1935.

9 Uo. 75-78.

10 Uo. A szerzők megjegyzik: „Egy beszéddel naponta egy héten keresztül – igazi misszió lehetetlen.”

11 Uo. 76.

A városi közegben különösen is figyelni kell a munkások műszakjaira. A népmissziósok szerint nem lehetetlen az sem, hogy a szervezők beszéljenek a munkaadókkal annak érdekében, hogy a munkásaikat elengedjék, netán később kezdhessenek. A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy „sokszor egy jó szóra a lehetetlen helyzetben is akad lehetséges megoldás”.¹² Ilyen közegben az elmélkedés reggel 5 vagy 6 órakor esedékes. A gyári munkásokon kívüliek számára pedig reggel 8 vagy 9 óra az ideális, délután a 3 óra, este pedig a 8 óra, mivel „a városiak később kelnek és fekszenek”.¹³

Falun külön oda kell figyelni a ruhátlanságra: a közösségben vannak olyanok, akik bár részt vennének a népmissziós napokon, mivel nincs megfelelő ruházatuk, szégyenkezésük miatt távol maradnak. Ezért, akár este későn, 8 óra tájban, ha igény van rá, az érintettek rendelkezésére kell állni.

Hasznos volt tudnia minden népmissziósnak, hogy „a beszédek idejét az évszak, a helyiek és a környék határozza meg”.¹⁴ Érdemes a plébánosnak az egyháztanácscsal együttműködve meghatározni a lélekmentő napok időpontját, nem tévesztve szem elől a hívek véleményét, az éppen őket foglalkoztató élethelyzeteket.

A szentmise

A misszió mindenkori központja, erőforrása és végcélja nem a szószék, hanem a szentmise, az eucharisztia áldozat megünneplése. Éppen ezért ajánlott, hogy a missziós napok előtt a plébános végezzen három szentmisét Jézus Szíve és a Szeplőtelen Szűz Mária tiszteletére, illetve az elhunytak szándékára.¹⁵ A missziós gyónások előtt legalább két misemagyarázatot kell tervezni és tartani. Ez a magyarázatfelosztás történjen úgy, hogy „egyik misén a fő részt, másikon a mise lényegét és kánont” tartalmazza. Ugyanakkor

12 Uo.

13 Uo. Amennyiben nem 12 napos, hanem 14 napos a missziós alkalom, akkor ajánlott esténként a nőknek és a férfiaknak külön beszédet tartani.

14 Uo. Mindenkori tapasztalat, hogy „a misszió és beszédek idejének jó megválasztása félsiker, amit a plébános jegyezzen be a domus historiába”.

15 Uo.

„nagyon ügyes fogásnak” számít, „ha az élőkért való misében az Úrfelmutatás után megáll az orgona. Mindenki figyel, mi van. Akkor a pap megmagyarázza a mementó jelentését, és hogy milyen szándékokra ajánlja a misét.” A hatás növelése érdekében érdemes kihirdetni, hogy milyen szándékokra vannak felajánlva a missziós napok szentmiséi.¹⁶

Tanácsos különösen figyelni arra, hogy a liturgia megünneplése méltó módon történjen, annak minden részletére odafigyelve, hogy az a nép és a papság épülésére szolgálhasson.

A keresztút és a szentolvasó

A keresztúti ájtatosságot minden nap a délutáni beszédet megelőzően kell elvégezni, a rózsafüzér imádkozásának pedig az esti elmélkedést megelőzően kell sorra kerülnie.¹⁷ Amennyiben „van elegendő misszionárius, és a gyónók nem szorongatnak”, akkor legalább a népmisszió első napjaiban ajánlott, hogy az egyik missziós vezesse. Azonban ha „nagy az elfoglaltság”, akkor egy vendégpap, netán kántor vagy egy „közbecsülésben álló” legyen az előimádkozó. Az úgynevezett olvasó magyarázat azért bír jelentős szereppel, mivel célja a Szűzanya tisztelete és az elmélkedésre való ránevelés.

Ugyanakkor a tapasztalatok szerint protestáns vidékeken érdemes a keresztút rövidebb formáját, elmélkedéseit végezni, a rózsafüzért pedig csak az esti, fő beszéd előtt elimádkozni, közben pedig legalább egy tized kerüljön megmagyarázásra, mivel a szórványvidéken a hit szilárdsága és annak gyakorlása állandó kihívással küzd. A keresztút végzését érdemes könyv nélkül végezni, mivel

16 Egy nyolcnapos missziós alkalmat a következőképpen lehet elképzelni: a szombati megnyitón a misszió sikeréért, öregekért és betegekért, halottakért, a család és község békéjéért, a templom jövőjéért, az Oltáregyletért, a bűnösök megtéréséért, az iskoláért és az ifjúságért, valamint a befejező napon a hálaadás áll a középpontban. LAJOS, GÁLFFY, *Misszióskönyv I.*, 77.

17 LAJOS, GÁLFFY, *Misszióskönyv I.*, 192. A népmissziós vallja, miszerint „mi elmegyünk, de a Szűzanya és a szentolvasó marad. Ezért okvetlenül maradandó emléket kell hátrahagynunk, maradandóbbat, mint a misszióskezeszt, és ez a szentolvasó.”

tapasztalat, hogy „az ima és ének alatt csak akad egy szívből jövő gondolat”.¹⁸ Annak ellenére, hogy mind a keresztút, mind a rózsafüzér alapvetően egy kötött imaforma, ebben az esetben is van egyfajta szabadság a saját gondolatok, elmélkedések beépítésére is.

A bűnbánati harang

Minden esti elmélkedést követően, „ahogy a beszéd utáni imában elhangzott az Ámen, megszólal a bűnbánati harang”, kivéve, ha este körmenet van; ez esetben a körmenet alatt szólnak a harangok a minél ünnepélyesebb alkalom érdekében.¹⁹ A bűnbánati harang zúgása alatt a jelenlévőknek három-öt Miatyánkot és Üdvözlégy Máriát kell elimádkozni, felajánlva a maguk és más bűnös megtéréseért, de a harangszó a távol maradottaknak is szól, a különböző okok miatt otthon maradottaknak, akik hasonló szándékra ugyanazokat az imákat mondhatják el.²⁰

A reggeli és esti ima

A kezdő és befejező alkalmakkor elmondott imák rövid magyarázat mellett hangozzanak el. Az imát karingben, az oltár előtt vezesse, imádkozza a népmissziós. A reggeli ima alkalmával a hangsúly a napi munkán, a feladatok lelkiismeretes elvégzésén kell legyen, míg az esti alkalommal a lelkiismeret-vizsgálaton van a hangsúly. A reggeli ima elmondásához tartozik egy Miatyánk, Üdvözlégy Mária és ugyancsak még egy Hiszekegy elimádkozása is.²¹ Az esti ima²²

18 Uo., 196–201. Csak az első néhány állomás elmélkedése nehéz, de nem szabad elfelejteni, készülni sem: „egy negyed ívpapír mindkét oldalára felírunk 14 gondolatot, s nincs mit izgulni. A hatás így sokkal nagyobb.” Minden stáció után „mindig egy fohász Máriához”. *A keresztút könyv nélkül* című alfejezet részletesen ismerteti az ájtatosság szabadon vett elmélkedését, minden állomás esetében. A témakörök a bűnbánat, gyónás, oltáriszentség, szenvedés, erények.

19 LAJOS, GÁLFFY, *Misszióskönyv I.*, 77.

20 Uo.

21 Uo. 201–206.

22 Uo.

szövege változatosabb, mint a reggelié, ugyanis ajánlott az 50., a 129. zsoltárok mellett a Miatyánk, a Tízparancsolat, az Ötparancsolat és a Hétszentség elmondása is.

Az esti ájtatosságok és ünnepek

Amennyiben nincs különösebb szertartás – pl. szentségimádás, körmenet –, az esti ájtatosságok „egészen rövidek”, vagyis „szentségkitétel, valamilyen litánia vagy esti ima vagy esetleg a beszédet összefoglaló könyörgés, áldás, Úrangyala, kivonulásra ének”.²³

A hallgatás

A hallgatás gyakorlása nemcsak a csendre vonatkozik, hanem még inkább arra, hogy a népmissziós napok alatt a részt venni akaró „újságot nem olvas, nem levelez, a szórakoztató gondolatokat távol tartja” s mindezt azért, mivel „csak örök üdvösségével igyekszik törődni”. Tapasztalat szerint „vegyes vidéken nagy becsületet szerez, ha látják, hogy a katolikusok csendben távoznak”.²⁴

A böjt

Jézus szavaira támaszkodva, miszerint a gonosz „nem megy ki más-ként, csak imádság és böjt hatására” (Mk 9,29, SZIT), a népmissziós napokon is ajánlani kell a híveknek a szerdai és a pénteki böjtölést, ami elsősorban hústól és alkoholtól való tartózkodást kell magába foglaljon. Ez vonatkozik a plébániára, a plébánosra és az ott meg szálló missziósra is. Mindezt a témák is „megkövetelik”, hiszen csak prédikálni valamiről és nem alkalmazni, az nem hoz tartós eredményt a jövőt nézve.²⁵

23 Uo. 78.

24 Uo.

25 Uo.

A gyóntatás

Nagyon fontos, hogy a népmissziós ne csak jó szónok legyen, hanem lehetőleg „kitűnő gyóntató is” – ugyanis „a türelmetlenség, egy-két ideges közbeszólás már sokak ajkait lezárta”.²⁶ Alapelvnek számít, hogy szelíd jósággal kell fogadni a gyónót, amennyiben szükséges, akkor néhány segítő kérdést feltenni, de minden igyekezet arra kell összpontosuljon, hogy „mindenki nyugodtan kibeszélhesse magát, főleg, ha szomorú”.²⁷ Ideális esetben a helyi plébános nem gyóntat, teret engedve az új gyóntatónak, mivel van, akit távol tartana a gyóntástól személyes sérelmek miatt.

Az úgynevezett szegényházban vagy kórházban is történjen gyóntatás a lélekmentő napok alkalmával, természetesen kellőképpen megszervezve. A gyóntatást megelőzően kerüljön sor egy „érdekfeszítő beszédre: vallási és profán történetekkel”.²⁸ Ideális esetben a gyóntatási idő reggel 6–12 óra között, valamint délután 2–10 óra között van. A meghirdetett alkalomkor fontos kiemelni, hogy a gyóntatás úgynevezett gyónócsoportokban történik (nők, férfiak, gyerekek).²⁹ Azért, hogy ne legyen tolongás, tanácsos felállítani egy gyónási rendet és azt következetesen betartani.³⁰

Soha nem szabad szem elől téveszteni, hogy „a gyóntatás addig tart, amíg a misszió – helytelen tehát kihirdetni, hogy péntekig mindenki gyónjék, mert a nagyhalak az utolsó percig nem mozdulnak”.³¹

26 Uo. 83.

27 Uo. Azt is megjegyzik, hogy semmin sem szabad csodálkozni, a hozzáállás sokat segíthet vagy éppen ronthat a gyónó félénksége miatt.

28 Uo. Ennél a pontnál arról is értesülünk, hogy a szegényházak lakói között kevés a gyónás. Egyik intézménybe se menjen a népmissziós „üres kézzel: kolduljon jó ételre, dohányra”.

29 Uo. 85. Itt külön megemlítik a nagyothallókat, akik számára a sekrestyében vagy más alkalmas helyen kell a gyóntatás lehetőségét megadni.

30 Uo. A Misszióskönyv javasolja, hogy a megnyitás napján osztályonként gyónjanak a gyermekek, amennyiben a hitoktató kellően felkészítette őket, majd „hétfő és kedd délelőtt a betegeké és öregeké, házaknál és a templomokban is, kedden az asszonyok, szerdán a lányok, csütörtökön a férfiak, pénteken a legények gyónnak a megfelelő csoportoktatás után”.

31 Uo.

Éppen ezért jó úgy tervezni, hogy a missziónak kell addig tartania, amíg igény van a gyónásra.³²

A vallásos egyesületek megszervezése

Bár a források szerint nagyon sok közösségben több egyesület is be van jegyezve, azok sokszor előregedőben vannak, és a tevékenység szempontjából passzívak. Azon a helyen, ahol még nincs semmilyen vallásos egyesület, ott megszervezése előtt érdemes a helyi plébánossal konzultálni. Lényeges szempont, hogy nem az egyesületek száma a mérvadó, hanem a lelkiesség és az a feladat, amit vállalnak.³³ Számolni kell azzal is, hogy a missziós napok során nincs külön alkalom az egyesületről szólni, ezért a meglévő elmélkedéseket, csoportoktatásokat kell felhasználni ennek népszerűsítésére.³⁴

Összegzés helyett

A missziós napirendből tíz olyan elemet emeltem ki, amelyek a missziós napok programjának elengedhetetlen részét képezték. A kis „eszközök”, „fogások” – egy megszervezett keresztút, vagy a rózsafüzér magyarázata, a bűnbánati harang, a böjt és a gyóntatás beosztása mind olyan népmissziós eszközök voltak, amelyek segítették a résztvevők lelki felfrissülését.

A népmissziós tapasztalat szerint ez a fajta pasztorációs eszköz a néptömegek lelkigyakorlata, amire mindig és mindenütt szükség van, sikere pedig a helyi plébánostól és adott esetben valamilyen egyházi szervezet aktív működésétől is függ, akik közös erőfeszítéssel tartják fenn a missziós lelkesedést a hívekben. A népmisszió alapvető célkitűzése a bűnbánat, a gyakori szentségekhez járulás, ezekből pedig következik a keresztyényebb mindennapok megélése.

³² Uo.

³³ Ez esetben pedig elsődleges, hogy a lelkiesség csakis „eucaristicus” lehet, ugyanis „a havi szentáldozás nélkül minden vallásos és társadalmi egyesület vezetése sziszifuszi munka”. Uo. 88.

³⁴ Uo.

A missziósok különbséget tettek a városon, falun vagy a szórványvidéken végzett népmissziózás között, hiszen mindenik élethelyzet más és más missziós hozzáállást, beszédtervet és tartalmi üzenetet igényelt. Jelentős hatással bírt az is, hogy a missziót kérő plébános mennyire ismerte a közösségét, és milyen volt a közösség és a plébános viszonya. Továbbá figyelni kellett a jól megválasztott időpont mellett az időjárásra, de a misszió kezdő és utolsó napjára is, mivel minden részletnek következményei voltak úgy pozitív, mint negatív irányban.

Bibliográfia/Bibliography

Gyulafehérvári Érseki Levéltár, *Püspöki iratok*: 1681/1901. I. 13/e, 42. DIÓS István, *Népmisszió, Magyar Katolikus Lexikon IX.* (szerk. DIÓS István), Budapest, 2004.

LAJOS Balázs, GÁLFFY Sándor, *Misszióskönyv I: Vezérkönyv és rituale*, Nagyvárad, 1935.

LUKÁCS [István] Mansvét, *Népmisszió. Útmutatás a népmissziót rendező főtisztelendő papság részére*, Cluj/Kolozsvár, 1931.